

Summary

Kashkanova N. Activity of Bioethics committees: Aspects of Integration of into European scientific space.

The article is sanctified to the questions of adaptation of legislation of to the legislation of EC in the field of biomedical researches in accordance with Agreement about an association between and EC. An author is examine the questions of development and maintenance of Law «On biomedical researches involving human subjects».

Key words: Human Rights, biomedical researches, bioethics, ethic committees.

УДК 3.34.347

Н. М. ОКСАНЮК

Наталія Миколаївна Оксанюк, здобувач Хмельницького університету управління та права

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СПАДКУВАННЯ

Принципи спадкового права – це конструкція, навколо якої формуються його норми та інститути, початок права відповідного історичного типу, оскільки в них відбивається його конкретна сутність. Як зазначає Л. С. Явич, за принципами права вивіряють, наскільки конкретний нормативний акт законний, справді є формою вираження права. Найчастіше принципи права слугують відправними ідеями законодавчої діяльності, беручи участь у регулюванні поведінки побічно, втілюючись в більш конкретних юридичних нормах, але в ряді випадків вони здатні безпосередньо регулювати суспільні відносини. Тому принципи права треба неодмінно досліджувати в їх системі¹.

Системна властивість, крім предмета та методу правового регулювання, характерна й такій правовій категорії, як принципи права, що стосовно цивільного права виступають систематизуючими ознаками на рівні галузі в цілому та на рівні основних інститутів цієї галузі. Тож принципи права, які є елементами системи права, самі утворюють певну систему.

На жаль, питання про класифікацію принципів спадкування не отримали належного місця в юридичній доктрині. Основна увага науковців була зосереджена на дослідженні спадкового права та окремих його принципів, які в силу зміни суспільно-економічних формацій динамічно змінювали свій зміст, що суттєво ускладнило можливість формування системи таких принципів. Крім того, питання класифікації принципів не могло бути вирішено конструктивно, допоки не було сформовано системи принципів цивільного права, до предмета регулювання якого входять спадкові правовідносини.

Що стосується класифікації цивільно-правових принципів, то донедавна ця фундаментальна проблематика залишалась поза належною увагою юридичної спільноти: більшість вітчизняних науковців досліджували окремі принципи цивільного права не систематизуючи їх, а розробки дореволюційного та радянського періоду втратили свою актуальність в силу зміни суспільно-економічної формації.

Ті чи інші аспекти принципів спадкування, а також їх системи були предметом наукової уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних правознавців дореволюційного, радянського і сучасного періодів. Це, зокрема, О. В. Басай, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, М. Ю. Борщевський, Ю. О. Заїка, Л. І. Корчевська, І. А. Бірюкова, К. Б. Ярошенко, А. М. Ковальчук, Н. М. Павлюк та інші.

Звичайно, не усі ці принципи цивільного права можуть мати місце у спадковому праві. Так, принципи неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини; судового захисту цивільного права та інтересу; недопустимості односторонньої відмови від зобов'язання; належного виконання зобов'язання. Таким чином, певною мірою для спадкового права можуть мати значення такі цивільно-правові принципи, як принципи: вільного волевиявлення та диспозитивності та пов'язаний із ним принцип свободи договору; справедливості, добросовісності та розумності; юридичної рівності; неприпустимості позбавлення права власності; здійснення цивільних прав відповідно до моральних засад суспільства.

Саме із зазначених принципів виводяться підгалузеві та інституційні принципи спадкування.

Не вдаючись в дискусію щодо того, що не всі запропоновані радянськими цивілістами положення підставно ними віднесено до принципів спадкування, слід констатувати об'єктивну неактуальність частини з них, що зумовлено зміною суспільно-економічної формації та переходом України від командно-адміністративної до ринкової системи.

Утім і серед сучасних цивілістів відсутня єдність в розумінні питання щодо складу та змісту як принципів спадкування загалом, так і принципів спадкового права зокрема.

Так, О. Ю. Заїка до принципів спадкового права відносить наступні положення:

1) свобода волевиявлення спадкодавця і спадкоємців. Тестаментоздатний спадкодавець в будь-який час має можливість скласти заповіт на все майно чи його певну частку, змінити заповіт чи скасувати взагалі. Принцип свободи волевиявлення спадкодавця знайшов своє закріплення у ст.ст. 1234–1237, 1240, 1242–1244,

1246, 1254, 1302, 1308 ЦК України. Спадкоємцю, в свою чергу, надано право прийняти спадщину або відмовитися від неї;

2) універсальність спадкового правонаступництва закріплений у ст. ст. 1218–1219 ЦК України, в яких визначається, що спадкоємці набувають усіх прав та обов'язків, які належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Особливості спадкування окремих видів майна (право на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві) визначені в ст. 1227 ЦК та окремими підзаконними актами, наприклад, відповідною інструкцією МВС України, яка визначає порядок спадкування мисливської зброї, спеціальних засобів тощо. Спадщина не приймається за частками. Єдиним винятком з цього правила є можливість спадкоємця відмовитися від обов'язків правонаступника за договором довічного утримання (ст. 757 ЦК);

3) черговість закликання до спадщини при спадкуванні за законом. Суть цього принципу, який знайшов своє закріплення у ст. 1258 ЦК, полягає в тому, що кожна наступна черга спадкоємців за законом набуває право на спадщину лише у випадку відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття. Із цього загального правила виняток може зробити лише суд у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 1259 ЦК;

4) рівність спадкових часток при спадкуванні за законом. За загальним правилом спадкоємці однієї черги набувають право на спадщину в рівних частках. Це положення знайшло відображення у ст. 1267 ЦК. Виняток з цього правила має місце при спадкуванні спадкоємцями, які закликаються до спадкування за правом представлення;

5) державно-правовий захист непрацевдатних родичів і членів сім'ї заповідача².

А. Б. Булаєвський вважає, що сучасне спадкове право Російської Федерації сформоване і розвивається на основі наступних принципів:

- універсальності спадкового правонаступництва;
- свободи заповіту;
- свободи спадкування;
- охорони прав та інтересів близьких спадкодавцеві осіб у поєднанні з правами та інтересами інших осіб;
- найбільш повного забезпечення виконання волі спадкодавця³.

Принцип універсальності спадкового правонаступництва, на думку вченого, проявляється в тому, що спадщина безпосередньо переходить від спадкодавця до спадкоємців у незмінному вигляді, як єдине ціле і в один і той же момент. При цьому спадкоємці стають правонаступниками спадкодавця стосовно не тільки речей та майнових прав, але також і іншого майна, в тому числі й обов'язків спадкодавця.

На відміну від Ю. О. Заїки, що визначав принцип свободи волевиявлення спадкодавця та спадкоємців, Б. А. Булаєвський виділяє два принципи: свободи заповіту та свободи спадкування.

Принцип свободи заповіту, на думку Б. А. Булаєвського, виявляється в наданні будь-якому громадянину можливості розпорядитися своїм майном на випадок смерті в порядку, визначеному законом, або утриматися від подібного розпорядження. При цьому свобода заповіту передбачає можливість розпорядитися як усім, так і лише частиною належить громадянину майна (причому як наявного у нього, так і того, яке може з'явитися в майбутньому). Водночас свобода заповіту дає змогу громадянину самостійно визначити коло своїх спадкоємців і належні їм частки у спадщині. Єдиним обмеженням свободи заповіту є правила про обов'язкову частку у спадщині, які слугують межею дії розглянутого принципу⁴.

Водночас принцип свободи спадкування реалізується у вигляді можливості для закликаних до спадкування спадкоємців самостійно вирішувати питання про прийняття спадщини та відмову від неї. При цьому в разі закликання до спадкоємства одночасно за кількома підставами спадкоємець може прийняти спадщину, що належить йому за однією з таких підстав, за декількома з них або за всіма підставами. На тих же засадах спадкоємець має право і відмовитися від спадщини, при цьому може вказати іншого спадкоємця, на користь якого він відмовляється⁵.

Б. А. Булаєвський не виділяє принципів черговості закликання до спадщини при спадкуванні за законом, рівності спадкових часток при спадкуванні за законом та державно-правового захисту непрацевдатних родичів і членів сім'ї заповідача. Водночас він виділяє два інших принципи спадкового права: охорони прав та інтересів близьких спадкодавцеві осіб у поєднанні з правами та інтересами інших осіб, а також принцип найбільш повного забезпечення виконання волі спадкодавця.

Принцип охорони прав та інтересів близьких спадкодавцеві осіб у поєднанні з правами та інтересами інших осіб знаходить своє вираження не тільки в забезпеченні інтересів необхідних спадкоємців (тобто спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині). Насамперед він проявляється у правилах про черговість закликання до спадкоємства, якими заповнюється невиражена воля спадкодавця. При цьому основна мета, згідно із законом, вбачається у майновому забезпеченні найбільш близьких спадкодавцеві осіб. Разом з тим охорона інтересів членів сім'ї спадкодавця та інших близьких йому осіб повинна співвідноситися з реальними можливостями спадкодавця, враховуючи права й інтереси його кредиторів та інших заінтересованих осіб (співвласників; осіб, які проживають у житлових приміщеннях, що належали спадкодавцеві та ін.). Дія розглянутого принципу (і насамперед у частині оптимального поєднання інтересів різних осіб) знаходить своє безпосереднє вираження при вирішенні питань розділу спадкового майна, відшкодування за рахунок спадкового майна необхідних витрат, вжиття заходів до охорони та управління спадковим майном, а також у багатьох інших ситуаціях⁶.

Принцип найбільш повного забезпечення виконання волі спадкодавця проявляється при виконанні заповідальних розпоряджень спадкодавця. При цьому слід враховувати не тільки очевидну, а й передбачувану волю спадкодавця, що визначається в процесі тлумачення заповіту⁷.

Р. Достдар вважає, що процес спадкування можливий лише за умови виконання таких основних принципів, як:

- принцип забезпечення права та інтересів обов'язкових спадкоємців з метою використання спадкового майна для забезпечення непрацездатних родичів і чоловіка (жінки) померлого;
- принцип сімейно-родинного характеру спадкування;
- принцип універсальності спадкового наступництва;
- принцип визнання права спадкування за законом предметів домашньої обстановки за належними спадкоємцями;
- принцип свободи заповіту;
- принцип рівності спадкових часток при спадкуванні за законом;
- принцип свободи вибору у спадкоємців, яких закликають до спадщини;
- принцип охорони основ правопорядку та моралі, інтересів спадкодавця, спадкоємців, інших фізичних чи юридичних осіб щодо спадкування;
- принцип охорони самої спадщини від будь-яких посягань;
- принцип матеріально-забезпечувального призначення спадкування⁸.

Як бачимо, Р. Достдар виділяє ряд специфічних принципів спадкування, зокрема названий ним принцип сімейно-родинного характеру спадкування враховує не тільки дійсну, а й припустиму волю спадкодавця і полягає у тому, що якщо спадкодавець не залишить заповіт, то закон встановлює коло спадкоємців і порядок спадкування з урахуванням припустимої волі законодавця – до спадкування закликають найближчих особі спадкодавця.

Суть іншого виділеного ним принципу – принципу матеріально-забезпечувального призначення спадкування полягає в тому, що перехід прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців має на меті забезпечити задоволення матеріальних інтересів спадкоємців і кредиторів спадкодавця. І навіть те, що згідно із ст.1301 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, відповідає за борги спадкодавця, не ставить його в невітідне становище, оскільки відповідно до цієї статті така відповідальність спадкоємця обмежується розміром дійсної вартості спадкового майна⁹.

Х. З. Піцик робить висновок, що класифікації принципами спадкового права це: 1) принцип розумності і справедливості; 2) вільне волевиявлення спадкодавця і спадкоємців; 3) універсальність спадкового правонаступництва; 4) принцип врахування дійсної та припустимої волі спадкодавця; 5) принцип охорони інтересів спадкодавця, спадкоємців, інших фізичних та юридичних осіб щодо спадкування; 6) принцип забезпечення прав та інтересів обов'язкових спадкоємців; 7) принцип охорони спадщини від будь-яких протиправних чи аморальних посягань¹⁰.

С. П. Грішаєв вважає, що спадкове право базується на поєднанні двох основних принципів: свободи спадкування й охорони інтересів сім'ї та обов'язкових спадкоємців. Ці принципи «пронизують» все спадкове право, на їх основі відбувається побудова норм зазначеного інституту¹¹.

Ю. К. Толстой називає принципами спадкового права як одного з відносно самостійних підрозділів галузі цивільного права та законодавства: принцип універсальності спадкового правонаступництва; принцип свободи заповіту; принцип забезпечення прав та інтересів необхідних спадкоємців; принцип врахування не тільки дійсної, а й припустимої волі спадкодавця; принцип свободи вибору у спадкоємців, покликаних до спадкування; принцип охорони основ правопорядку і моральності, інтересів спадкодавця, спадкоємців, інших фізичних та юридичних осіб у відносинах з успадкуванням; принцип охорони самої спадщини від чий би то не було протиправних або аморальних посягань¹².

О. В. Дзера пропонує наступний перелік принципів: принцип універсальності спадкового правонаступництва; свободи заповіту; забезпечення прав та інтересів спадкоємців; врахування не тільки дійсної, а й припустимої волі спадкодавця; свободи вибору у спадкоємців, які закликаються до спадщини; охорони основ правопорядку і моралі, інтересів спадкодавця, спадкоємців, інших фізичних та юридичних осіб щодо спадкування; охорони самої спадщини від будь-яких протиправних чи аморальних посягань; матеріально-забезпечувального призначення спадкування¹³.

Отже, ми бачимо, що науковці пропонують різноманітні переліки принципів спадкування: одні надають досить широкий спектр, а інші зводять цей перелік до мінімуму.

Таке розмаїття думок деякі науковці пояснюють недостатністю теоретичних розробок критеріїв віднесення правових норм до числа принципів спадкування, з одного боку, та недосконалістю спадкового законодавства, з іншого^{14, 15}. На нашу думку така ситуація зумовлена, з одного боку, специфікою відносин спадкування, їх динамічністю та тісним зв'язком з пануючою в суспільстві ідеологією, а з іншого – недостатністю, а різницею в критеріях, що їх брали за основу дослідники.

Якщо узагальнити думки вказаних науковців-цивілістів, можна виділити такий список принципів спадкування:

1) *свободи заповіту*. Даний принцип виділяють усі науковці і, на нашу думку, він є основним у системі принципів підгалузі спадкового права, оскільки без точного врахування думки спадкодавця не можна взагалі говорити про спадкування як про перехід права власності на річ у зв'язку із смертю особи. Такий перехід

можна було б назвати « правонаступництво » саме у зв'язку із тим, що перехід права власності на річ здійснюється у порядку, в обсягах та тій особі, як це визначено у складеному заповіті, говорить про наявність відносин із спадкування, принципу свободи заповіту та інших принципів;

2) *свободи спадкування* (інші назви даного принципу: свободи вибору у спадкоємців, яких закликають до спадщини, свободи здійснення спадкових прав, надання спадкоємцю права на спадкування). Даний принцип певною мірою протиставляється принципу свободи заповіту, надаючи спадкоємцю можливість погодитись на спадкування або відмовитись від нього, а у випадку закликання одночасно за кількома підставами (за заповітом і за законом або в порядку спадкової трансмісії тощо) – прийняти спадщину на будь-якій з підстав на його розсуд, а, може, домовитись з іншими спадкоємцями про зміну розміру часток у спадщині тощо;

3) *універсальності спадкового правонаступництва*. Згідно з цим принципом спадщина безпосередньо переходить від спадкодавця до спадкоємців у незмінному вигляді, як єдине ціле і в один і той же момент, незалежно від того, у кого знаходяться якісь об'єкти спадщини і чи відомо про них спадкоємцю в момент прийняття спадку;

4) *забезпечення прав та інтересів обов'язкових спадкоємців*. Інші назви даного принципу, які мають місце в юридичній доктрині: охорони прав та інтересів близьких спадкодавцеві осіб у поєднанні з правами та інтересами інших осіб; державно-правового захисту непрацездатних родичів і членів сім'ї заповідача; забезпечення права та інтересів обов'язкових спадкоємців з метою використання спадкового майна для забезпечення непрацездатних родичів і чоловіка (жінки) померлого;

5) *охорони самої спадщини від протиправних посягань* (інша назва: принцип охорони спадщини від будь-яких протиправних чи аморальних посягань) втілюється у закріпленні законом можливості вжиття заходів щодо збереження спадкового майна і виводиться із змісту ст.ст. 1283–1285 ЦК України;

6) *черговості закликання до спадщини при спадкуванні за законом*. Суть цього принципу, який виходить із змісту норм ст.ст. 1258, 1259, 1261–1265 ЦК України, полягає в тому, що до спадкування закликаються не всі особи, пов'язані родинними чи іншими юридичними зв'язками зі спадкодавцем, а групи таких осіб в порядку черговості, визначеної законом. При цьому кожна наступна черга спадкоємців за законом набуває право на спадщину лише у випадку відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття. Виняток з цього правила має місце при спадкуванні спадкоємцями, які закликаються до спадкування за правом представлення (ст. 1266 ЦК України);

7) *рівності спадкових часток при спадкуванні за законом* (інша назва принципу: принцип рівності спадкоємців за законом) поширює свій вплив тільки на відносини спадкування за законом і передбачає, що у випадку спадкування за законом спадкоємці однієї черги набувають право на спадщину в рівних частках. Це положення знайшло відображення у ст.ст. 1226, 1267, 1278 ЦК України. Виняток з цього правила має місце при спадкуванні спадкоємцями, які закликаються до спадкування за правом представлення (ст. 1266 ЦК України).

Із перелічених вище принципів слід віднести до категорії підгалузевих принципи свободи заповіту, свободи спадкування (свободи здійснення спадкових прав), універсальності спадкового правонаступництва та охорони спадщини від протиправних посягань, оскільки вони обумовлюють розвиток і функціонування усього спадкового права, визначають його специфіку як підгалузі цивільного права.

Інші принципи: забезпечення прав та інтересів обов'язкових спадкоємців, черговості закликання до спадщини при спадкуванні за законом, рівності спадкових часток при спадкуванні за законом, на нашу думку, слід віднести до інституційних, зважаючи на те, що вони характеризують цивільно-правовий інститут спадкування.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що принципи спадкування класифікуються на загально-цивільні (галузеві), які поширюють свою дію на всі цивільні правовідносини, в тому числі й на спадкові; принципи спадкового права (підгалузеві), які поширюють свою дію виключно на сферу спадкування; інституційні принципи спадкового права, предметом регулятивного впливу яких виступають окремі види спадкових правовідносин чи окремі інститути спадкового права, в тому числі інституційні принципи спадкування.

Аналіз чинного законодавства України, з огляду на визначений в ході дослідження перелік ознаки принципів права, дав змогу визначити наступний перелік принципів спадкування в цивільному праві України:

1. *Загально-цивільні (принципи цивільного права)*: принцип юридичної рівності (ст.ст. 1267, 1278 ЦК); принцип вільного волевиявлення чи диспозитивності; справедливості, добросовісності та розумності; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом тощо.

2. *Принципи спадкового права (підгалузеві)*: принцип свободи заповіту (ст.ст. 1228, 1234–1237, 1240, 1242–1244, 1246, 1286 ЦК України); принцип свободи спадкування (здійснення спадкових справ) (ст.ст. 1223, 1245, 1268, 1271, 1273, 1278, 1279, 1286, 1296 ЦК); принцип універсального спадкового правонаступництва (ст.ст. 1218–1219 ЦК); принцип охорони спадщини від протиправних посягань (ст.ст. 1283, 1285 ЦК).

3. *Інституційні принципи спадкування*: принцип черговості закликання до спадщини при спадкуванні за законом (ст.ст. 1258, 1259, 1261–1265 ЦК); принцип рівності спадкових часток при спадкуванні за законом (ст.ст. 1226, 1267, 1278 ЦК), пріоритету спадкування за заповітом (ст. 1223 ЦК України). принцип забезпечення прав та інтересів обов'язкових спадкоємців (ст.ст. 1241, 1260, 1276, 1279 ЦК).

- ¹ Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л. : Изд-во Ленинград, ун-та, 1976. – С. 150. Режим доступу: <http://www.kursach.com/biblio/0010014/306.htm>
- ² Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. – К.: КНТ, 2006. – 480 с. – С. 343–344.
- ³ Наследственное право / Отв. ред. К. Б. Ярошенко. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 268 с. – С. 33.
- ⁴ Там само. – С. 33.
- ⁵ Там само. – С. 34.
- ⁶ Там само. – С. 34.
- ⁷ Там само. – С. 34–35.
- ⁸ Достдар Р. Принципи спадкового права // Підприємство господарство и право. – 2008. – № 112. – С. 6–8.
- ⁹ Там само.
- ¹⁰ Піцик Х. З. Права та обов'язки спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 164.
- ¹¹ Гришаев С. П. Наследственное право [Электронный ресурс] / С. П. Гришаев. – [Б. м.] : Система Гарант, 2005. – Б. ц.
- ¹² Гражданское право: учеб.: в 3 т. Т. 3 – 4-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 784 с. – С. 650.
- ¹³ Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 2. – 640 с. – С. 569–570.
- ¹⁴ Оформлення права на спадщину: навчально-методичний посібник. – Х.: Харків юридичний, 2010. – 660 с. – С. 8.
- ¹⁵ Заїка Ю. О. Становлення та розвиток спадкового права України: Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2007. – 415 с. – С. 41.

Резюме

Оксанюк Н. М. Класифікація принципів спадкування.

У статті проаналізовано сутність принципів спадкування, їх взаємопов'язаність та класифікація. Визначено основні підходи до класифікації принципів та їх сутності. Конкретизовано їх поділ на загальні принципи, підгалузеві та інституційні.

Ключові слова: спадкування, класифікація, принципи, спадкування, спадкове право, види, інститути, підгалузь.

Резюме

Оксанюк Н. М. Классификация принципов наследования.

В статье проанализирована сущность принципов наследования, их взаимосвязь и классификация. Определены основные подходы к классификации принципов и их сущности. Конкретизированы их разделение на общие принципы, подотраслевые и институциональные.

Ключевые слова: наследование, классификация, принципы, наследование, наследственное право, виды, институты, подотрасль.

Summary

Oksanyuk N. Classification principles of inheritance.

In the article the essence of the principles of inheritance, their interconnectedness and classification. The basic approach to classification principles and their essence. Concretized their division into general principles, industries and institutional.

Key words: inheritance, classification, principles of succession, inheritance law, types, institutions, industries.

УДК 347.6

Н. М. СТАРІКОВА

Наталія Миколаївна Старікова, аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОПОМІЖНІ РЕПРОДУКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

За роки незалежності кількість українців скоротилася з 52 до 43 мільйонів людей. Чисельність наявного населення в Україні, за різними оцінками, на 1 серпня 2014 р. становила 42981,9 тис. осіб¹. За прогнозами ООН, населення України через 10 років скоротиться до 36–38 млн осіб, а через 50 років знизиться до 12 мільйонної позначки. Однак тенденція щодо депопуляції є не тільки українською проблемою – вона властива всім європейським країнам і є частиною об'єктивного процесу глобалізації².

За умов вимирання нації демографічна проблема стає об'єктом дослідження юристів. Наприклад, європейці переконані, що демографічні процеси обов'язково потребують регулювання з боку держави. Позицію нашої країни щодо даного питання можна проілюструвати на прикладі концепції демографічного розвитку України, розробленої відповідно до завдань Послання Президента України до Верховної Ради України «Про